

ПРОБЛЕМИ У ПОВОДЖЕННІ З ВІДХОДАМИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Вадзюк С. Н., доктор медичних наук, завідувач кафедри нормальної фізіології Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, голова Тернопільської обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги

Знешкодження медичних та фармацевтичних відходів є актуальною проблемою в усьому світі. Неправильне поводження з ними зумовлює швидке їх поширення повітряним і водним шляхом, що призводить до виникнення масових захворювань, нещасних випадків. Ситуація ускладнюється прогресуючим збільшенням кількості медичних та фармацевтичних відходів щороку. Розв'язання проблеми неприпустимо відкладати до виникнення критичних ситуацій.

Необхідною умовою розв'язання таких масштабних проблем, як утилізація відходів лікувально-профілактичних установ, є системність. На національному рівні мають бути визначені єдині методи збирання, зберігання та видалення медичних та фармацевтичних відходів.

Неправильне поводження з медичними відходами створює для працівників охорони здоров'я, тих, хто контактує з цими відходами, та населення ризик зараження і травмування. Крім того, з'являється можливість для збирання використаного разового медичного обладнання з метою перепродажу та повторного застосування без стерилізації, що збільшує ризик заражень. Необхідно зазначити, що в практиці вітчизняної охорони здоров'я, як і раніше, залишається багато ручних маніпуляцій зі шприцами та голками після проведення ін'єкцій, не скрізь розв'язано проблеми безпечного зберігання використаного ін'єкційного матеріалу, застосовуються застарілі методи збирання та утилізації медичних відходів, що збільшує ризик за-

раження гемоконтактними інфекціями для медичного персоналу та населення і завдає шкоди навколишньому середовищу.

Роботу системи охорони здоров'я країни розглядають у сучасних умовах з урахуванням вкрай складної епідеміологічної ситуації на тлі триваючого зростання рівня захворюваності населення цілим рядом нозологічних форм інфекційної патології (вірусні гепатити «В» і «С», ВІЛ-інфекція, туберкульоз, паразитарні інфекції). Відсутність на цей час у більшості лікувально-профілактичних закладів організованої системи збирання, зберігання, транспортування та видалення медичних відходів не виключає можливості обсіменіння пацієнтів, персоналу, функціональних приміщень клініко-діагностичних відділень стаціонару та прилеглих територій патогенними мікроорганізмами, що може зумовити поширення внутрішньолікарняних інфекцій як всередині лікувально-профілактичних установ, так і за їхніми межами.

Поводження з відходами фармацевтичної галузі в Україні регулюється рядом законів та підзаконних актів. У Законі України «Про лікарські засоби» зазначено, що неякісні лікарські засоби, включаючи ті, термін придатності яких закінчився, підлягають утилізації та знищенню. Міністерство охорони здоров'я України своїм наказом від 08.07.2004 р. № 349 затвердило Правила проведення утилізації та знищення неякісних лікарських засобів. Незважаючи на начебто законодавче врегулювання питання поведження з фармацевтичними відходами, ситуація в цій сфері складається загрозлива.

Смітник з лікарських відходів

Переважає більшість лікарських засобів є біологічно активними синтетичними сполуками, аналоги яких відсутні у природі, що утруднює процес їх безпечної природної утилізації.

Занепокоєння екологів стосовно наявності у довкіллі хімічних компонентів фармацевтичних відходів зростає щороку. Останні дослідження

ідентифікували фармацевтичні речовини в невеликих кількостях у поверхневих водах. Небезпека фармацевтичних відходів полягає в тому, що вони постійно надходять у ґрунт, поверхневі води, водойми; виявляють стійкість, негативно впливають на природні компоненти навіть за низьких концентрацій (особливо на водну фауну), у разі контакту з іншими фармацевтичними речовинами потенційно створюють синергічний та кумулятивний ефект.

Особливу стурбованість викликають небезпечні фармацевтичні відходи, у складі яких містяться цитотоксичні препарати, антибіотики, препарати з гормономодулювальною, психотропною й наркотичною дією та інші фізіологічно активні речовини. Їхнє неконтрольоване потрапляння у навколишнє середовище негативно впливає на живі організми та може призвести до непередбачуваних наслідків.

Проблема поводження з фармацевтичними відходами для України є новою, її розв'язано лише частково. Сьогодні немає цілісної налагодженої системи, яка б забезпечувала всі етапи поводження з цими відходами. Налагоджено лише утилізацію відходів фармацевтичних заводів і фабрик. Питання збирання та знешкодження лікарських засобів, термін придатності яких закінчився, або невикористаних ліків в Україні взагалі не вирішено. Аптечні заклади та населення діють на власний розсуд та в напрямі найменших зусиль – викидають відходи на смітник або зливають у каналізацію.

Сучасні очисні споруди України, побудовані у 60-х роках ХХ ст., не пристосовані до очищення стічних вод від фармацевтичних відходів. Тому

залишки лікарських засобів безперешкодно потрапляють у природні води.

Велику загрозу для здоров'я мешканців України становлять залишки фармацевтичних препаратів у питній воді, адже водопостачання понад 75% населення здійснюють з поверхневих вод. Постійне споживання такої води спричинює звикання людського організму до певних ліків та їх накопичення. Тому в разі захворювання процес лікування ускладнюється, загострюються хронічні хвороби, виникають алергічні реакції тощо.

Окремою проблемою як України, так і світу загалом є поводження з лікарськими засобами, термін придатності яких закінчився, та невикористаними препаратами, які потрапляють на сміттєзвалища. В європейській та світовій практиці розвинутих країн єдине завдання населення за відповідального поводження зі специфічними відходами – прийти й здати такі ліки в пункт прийому або в аптеку, яка здійснює таку функцію в регіоні.

На жаль, в Україні, як свідчать опитування, населення дуже мало обізнане стосовно питань, як вживати лікарські засоби та як важливо приділяти увагу поводженню з непотрібними ліками або такими, термін придатності яких закінчився. Як свідчать результати досліджень, щонайменше кожен десятий лікарський засіб серед тих, що є в домашніх аптечках, є непридатним, а кожна п'ята особа готова за необхідності вжити такі препарати.

З проблемою утилізації медичних та фармацевтичних відходів стикаються як заклади охорони здоров'я – лікарні, поліклініки, аптечні заклади, так і самі пацієнти.

Разом з тим, внаслідок недосконалості законодавчої бази у вирішенні цього питання, ситуація, що склалася у багатьох лікувально-профілактичних установах, не змінилася й призводить до цілого ряду грубих порушень вимог протиепідемічного режиму:

У переважній більшості медичних установ для збирання й зберігання відходів, у т. ч. використаних шприців і голінок, застосовують тару, яка не відповідає вимогам міжнародних норм, є випадки скидання медичних відходів в сміттєзбірні контейнери з побутовими відходами.

Не забезпечено достатньої кількості спеціального санітарно-гігієнічного обладнання, інвентаря та витратних матеріалів для пакування й транспортування медичних відходів (спеціальні пакети, стійки-візки, одноразові місткості, багаторазові баки, транспортні внутрішньокорпусні візки або міні-контейнери).

Збирання та тимчасове зберігання не знезаражених медичних відходів часто здійснюється в побутовій тарі (коробках, господарських пакетах) і контейнерах, призначених для побутового сміття.

Не створено безпечного транспортного ланцюга усередині лікувально-профілактичної установи, що виключає можливість контамінації інфікованими медичними відходами персоналу та пацієнтів.

Не передбачено спеціальних транспортних засобів для перевезення відходів з території стаціонару до місць знищення (захоронення, спалювання).

Немає продуманої й реально організованої системи заходів у разі аварійних ситуацій (розосередження відходів по території лікувально-профілактичних установи внаслідок порушень під час транспортування їх усередині стаціонару або у процесі завантаження в міжкорпусні контейнери, несвоєчасне вивезення відходів з території).

Відсутній системний підхід до навчання медичного та обслуговуючого персоналу правилам поведінки з медичними відходами.

Необхідно констатувати, що сьогодні в країні ще не створено налагодженого повного циклу знешкодження відходів у системі охорони здоров'я, оскільки немає чіткої регламентації дій відповідальних посадових осіб щодо розв'язання цієї проблеми, належного цільового фінансування таких статей витрат, функціонування діючих установок зі знешкодження й термічного знищення відходів.

У зв'язку з цією обставиною всі відходи, що утворюються в лікувально-профілактичних установах, у кращому випадку вивозять у складі твердопаливних відходів або утилізують спеціалізовані організації на договірних умовах. На тлі значного зростання кількості приватних медичних установ у великих містах не відпрацьовано схеми централізованої роботи з відходами лікувально-профілактичних установ, відсутні республіканські та обласні цільові програми розв'язання проблеми поводження з медичними відходами.